

УДК 007 : 304 : 070

ТЕЛЕБАЧЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕЛЮВАННЯ ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ

Галина Сафроньсва

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна,
e-mail: safronieva@gmail.com*

У статті проаналізовано основні тенденції подання інформації на російських федеральних ЗМІ, досліджено контент інформаційного випуску новин «Вести» на каналі «Россия 1», а також виокремлено основні порушення етичних принципів роботи журналіста.

Ключові слова: засоби масової інформації, інформаційна пропаганда, аудиторія, федеральні телеканали, контент, принципи.

Події останнього року в Україні змусили світ подивитися на нашу державу по-новому. Саме завдяки засобам масової інформації про Євромайдан та війну на Сході стало відомо практично кожному. В еру стрімкого розвитку новітніх технологій мешканці навіть найменших населених пунктів отримали доступ до інформації, яка передається з надзвичайно високою швидкістю. Наприклад, вже на наступний ранок після початку Революції Гідності про неї дізналися на іншій півкулі – через соціальні мережі, інтернет-портали та блоги середньостатистичних громадян, які здебільшого не мали журналістської освіти та були представниками різних професій.

За останнє десятиліття уявлення про будь-яку державу як соціально-політичний інститут почало формуватися насамперед на основі репрезентації її в засобах масової інформації. Саме тому виникає необхідність детального аналізу того, як мас-медіа висвітлюють події, що відбуваються в країні, та дослідження рівня довіри аудиторії до ЗМІ.

Більшість ЗМІ сприяє формуванню того іміджу певного об'єкта чи явища, яке є вигідним для їхніх власників. Тобто інформування в таких умовах перетворюється на нав'язування чи навішування певних ярликів чи образів. Яскравим прикладом цього є інформаційна війна, яку ведуть російські медіа, підконтрольні владі. Дослідник Георгій Почепцов слушно зауважує, що Україні важко протистояти російській пропаганді, оскільки вона не має потужного медіаінструменту, щоб завдати удару у відповідь: «Державне телебачення було завжди нецікавим, власних телесеріалів Україна не виробляла, політика партій біля президента та його самого йшла у бік все більшого об'єднання з Росією» [4]. Крім цього, ситуацію зі сприйняттям образу України в Росії погіршує те, що значна частина росіян отримує інформацію з телеканалів, політику яких формує саме уряд. Практично завжди ця інформація є односторонньою та містить порушення важливих етичних принципів роботи журналіста. Українські теле- та радіомовники не мають частот для мовлення в Росії, натомість російські прокремлівські

канали продовжували свою трансляцію на значній частині України ще до того, як анексували Крим та відбулася Революція Гідності.

Ще однією проблемою міжкультурної комунікації двох сусідніх народів та сприйняття образу України є те, що росіяни здебільшого не розуміють української мови, відповідно, бажають отримувати інформацію з російськомовних медіа своєї держави, і рідко – з російськомовних медіа України. Якщо говорити про інтернет як ще один сегмент інформації, то в Росії є лише 66% користувачів онлайн-медій, що значно знижує ймовірність більш об'єктивного сприйняття образу України [3]. Навіть якщо росіяни і переглядають такі українські сайти, то, наприклад, російськомовні версії «Української правди», «Insider» чи «Уніан» стають об'єктами обурливих, примітивних коментаторів з антиукраїнською позицією, а сайти «Новороссии» чи «Русской весны» містять схвальні відгуки про необхідність входу ЛНР та ДНР до складу «братской России», про об'єднання з ополченцями мирного населення Донбасу. Та й ці самі сайти, які локалізовані в Україні, містять новини, що зовсім не сприяють утвердженню позитивного іміджу нашої держави: «Украинские силовики начали грабить еврейские банки», «Порошенко: идиот или клоун?», «Хунта собирается национализировать депозиты украинцев» [6]. Таких статей зі схожими антиукраїнськими назвами та закликами є ще кілька сотень. І якщо вони здебільшого розміщені на онлайн-платформах проросійсько налаштованих організацій, то для росіян це не має значення, оскільки вони довіряють тому медіапродукту, який заперечує могутність України, а натомість підсилює авторитет Росії як старшого і могутнього брата.

За останніми даними опитування Левада-центру, яке проводили у січні 2015 року, майже 50% росіян підтримують анексію Криму, називаючи це історичною справедливістю, а 43% стверджують, що Схід України (терористичні угруповання ЛНР і ДНР) має стати незалежною країною [8]. Виходячи з цих даних, можемо зробити висновок, що сприйняття українських реалій у середньостатистичної російської аудиторії ЗМІ і далі продовжує бути викривленим, незважаючи на численні докази присутності російських військ на Донбасі чи докази наперед підготовлених результатів кримського референдуму. Росіяни і далі продовжують вірити прокремлівським засобам масової пропаганди, про що свідчать останні дані щодо популярності телеканалів у Росії [5] – «Первый канал» та «Россия 1» потрапили до трійки лідерів за кількістю переглядів у 2014 році. Більше того, переглядаючи федеральні телеканали та читаючи онлайн-видання, підконтрольні Кремлю, росіяни починають схвалювати воєнні дії на Донбасі, стверджуючи, що самі пішли би воювати проти українців, захищаючи росіян на Сході. За даними того ж Левада-центру, лише 46% російського населення ознайомлені з альтернативними джерелами інформації, відмінними від федеральних ЗМІ. З них лише 12% є аудиторією цих медіа, тобто отримують дані про Україну саме звідти [1]. Більшість опитаних (26%) переконана, що альтернативні точки зору є антиросійською пропагандою, саме тому не варто їм довіряти. Оскільки основна частина російської медіааудиторії – телеглядачі федеральних каналів, розглянемо детальніше контент інформаційного випуску одного з провідних телемовників – «Россия 1», щоб визначити основні тенденції подання інформації про останні події в Україні. До прикладу, візьмемо телевізійний випуск новин за 6 лютого 2015 року.

Упродовж випуску в ефір вийшло 8 матеріалів про Україну. Перший з них – репортаж із Вуглегірська про евакуювання мирних мешканців, організоване керівництвом ДНР. Журналіст Євгеній Піддубний розповідає, що з самого ранку

вогонь у районі Дебальцева та Вуглегірська припинили для того, щоб евакуювати людей. Він бере коментар у «мера Донецька» Ігоря Мартинова, якого так і підписують в титрах. Хоча насправді офіційним і легітимним мером міста є Олександр Лук'янченко, а Мартинова бойовики проголосили очільником. Однак, цього російським телеглядачам не пояснюють. Вже бачимо тут порушення одного з головних етичних принципів – достовірності фактів. Далі показано колону автобусів, які в'їжджають на територію міста. Голос за кадром розповідає, що «офіційний Київ просто-напросто зірвав евакуацію, скориставшись гуманітарною акцією в політичних цілях». На підтвердження цих слів журналіст в студ-апі пояснює, що автобуси майже порожні, оскільки українська влада не повідомила людям про евакуацію. Насправді ж, автобуси були порожніми, оскільки евакуйовані люди не виявили бажання їхати на окуповані бойовиками території, а хотіли потрапити до міст, контрольованих українською армією, про що свідчать звіти групи ОБСЄ, яка супроводжувала автобуси [2]. Цей факт журналіст знову замовчує, а на підтвердження власних думок бере коментарі у жінок, які втікають зі своїх домівок. Жодна з них не є підписаною в титрах, зате кожна звинувачує українську владу в тому, що мирне населення не попередили про евакуацію. Водія автобуса, який начебто потрапив під обстріл українських військових, також не підписують в титрах. Він розповідає, що українська сторона навмисне почала атаку, знаючи, що з боку ДНР відстрілу не буде, оскільки на весь день було оголошено перемир'я. Вкінці відеоматеріалу журналіст робить висновок про те, що це перемир'я не змінило загальної картини, а ініціатива перебуває на стороні сил ДНР. Насправді ж, саме завдяки відсутності обстрілів за день вдалося вивезти з окупованих бойовиками міст півсотні автобусів з людьми. Українські військові і досі намагаються евакуювати людей, однак бойовики ДНР виступають проти. Про таку позицію сепаратистів російські глядачі, звичайно, вже не дізнаються.

Наступний матеріал – про бої у селищі Чорнухіно Луганської області. Кореспондент «Россия 1» потрапляє в сам центр бойових дій, про що свідчить відеоряд – бойовики масово відстрілюються автоматами від ворогів, хоча представників української армії навіть не видно. Закадровий текст розповідає про те, що знімальна група зняла обстріл мирних мешканців Чорнухіно українськими бійцями. Але на підтвердження цього не показують жодних кадрів. Знову ситуацію коментують люди, яких не підписують в титрах – жінка, яка називає українських солдатів «собаками, які обстріляли сім разів дивізійну групу», потім – ополченець, який розповідає, як ворог прив'язував простих мешканців до стовпів, щоб по ньому стріляли противники, а журналіст це все називає «улюбленою стратегією української армії – ховатися за спинами мирних жителів». Такою маніпуляцією свідомістю телеглядачів російський журналіст продовжує користуватися упродовж всього матеріалу. Далі показано автобус, який приїхав спеціально з вказівки влади ЛНР, аби вивезти людей до Алчевська. «Обстрілювати мирне населення – річ неприпустима, вважає керівництво ЛНР. Воно не переставе переконувати киянську припинити обстріли цивільних», – зазначає журналіст за кадром. «Поки що українська армія відповідає лише з допомогою гармат по всій лінії фронту, через що зранку двоє людей загинули у Первомайську та Стаханові». Знову ж таки, бачимо порушення принципу правдивості – насправді, ці міста підконтрольні бойовикам, про що російським глядачам не повідомляють.

Невелике БЗ про лист працівників авдіївського коксохімічного заводу до Петра Порошенка з проханням вивести українські війська з міста, на перший погляд, відображає реальний факт. Зі слів ведучого дізнаємося, що мирні жителі

просять, аби українські військові з батальйону «Айдар» покинули свої позиції, тому що вони стріляють по супротивнику, руйнуючи житлові будинки та сам завод. Насправді ж, в Авдіївці немає жодного бійця цього батальйону, про що свідчать дані штабу АТО, а бойовики навмисне переодягаються у форму українських військових, аби дискредитувати ворога. Про цей факт ведучий новин не розповідає.

Наступним сюжетом став репортаж з Донецька. Кадри руїн, начебто спричинених українською позицією, кілька коментарів дітей, які перебувають у лікарні та коментарі жінок-очевидців потрапляння снаряду в будинок – все це створює картину обстрілу мирного житлового району українською армією. Однак жодного доказу того, що стріляли саме українські бійці нема.

Далі ведучий у студії розпочинає чергову новину такими словами «Київське керівництво підносить хвальби американському конгресу. Глава української розкольникської церкви Філарет, виступаючи в Капітолії, просив грошей на святу для нього справу – війну на південному Сході, а також закликав пошвидше розпочати постачання зброї». Вже у цих словах бачимо ставлення росіян до УПЦ КП, яку називають розкольникською, та до Америки, яка, на думку Росії, постачає зброю Україні. Знову ведучий використовує прийом маніпуляції фактами та неправдивого їх подання. Далі у матеріалі бачимо журналіста навпроти посольства України у Вашингтоні, який розповідає, що у цьому приміщенні недавно були і Петро Порошенко, і Яценюк, і «псевдопатріарх Філарет»: «Самозваний настоятель за церковною лінією подав американцям прохання про зброю». Далі Філарет вручив сенатору Маккейну «несправжній орден Князя Володимира» (йдеться про Орден святого рівноапостольного князя Володимира I ступеня за підтримку України під час Євромайдану та після нього у боротьбі проти російської агресії), після якого зустрівся із сенатором Іллінойса – Марком Кірком [7]. «У дводенному прохальному турі» (саме так називає «Россия 1» візит Патріарха) взяли участь і депутати Верховної Ради. Опісля подають невелику вирізку з інтерв'ю депутата Олексія Гончаренка на каналі «Голос Америки». Оскільки він розмовляє українською, російський переклад звучить майже заглушливо. Його коментар монтують так, аби прозвучала цифра «100тисяч доларів», а далі йшли слова про підтримку Америки. Насправді ці слова є вирвані з контексту і вдало змонтовані, однак російський глядач бачить саме таку картинку, яку потрібно Кремлю. Далі голос за кадром розповідає, що конгрес США настільки вражений перемогами ополченців, що вмовляти його про постачання зброї не довелося довго: «Затягі вороги – республіканці і демократи – виступили за те, щоб Україна отримала зброю. Але це зробили для того, щоб показати, чий насправді інтереси вони відстоюють». Після цих слів йде коментар Річарда Блюментала, який пояснює, що Путін не реагує на санкції, а розуміє лише силу. Далі журналіст висловлює припущення, що сенатор Маккейн засмучений, адже «не через це він стояв на Майдані» – на ці слова показують кадри Маккейна, який знімає на мобільний кількатисячний натовп на Майдані Незалежності. Відбувається чергова маніпуляція свідомістю глядачів – недоказані фрази, вміло підібрані кадри і відео, де Маккейн обіймає мера Кличка (про якого навіть не згадується) – все це наштовхує на думку про тісні дружні стосунки США та України, які не є вигідні для Росії. «В тому, що на Донбасі потрібно більше зброї, і вона не повинна простоювати – ветеран В'єтнаму не сумнівається ні на секунду», – підсумовує свій сюжет журналіст Олександр Христенко. Як бачимо, Україну в цьому матеріалі представили, як державу, яка має «псевдопатріарха», здійснює «прохальні тури по США» і просить зброю в американського Конгресу.

Наступний матеріал починається зі слів про те, «як далеко зайшла українська пропаганда – аж до Італії». Виявляється, у місті Черіано-Лагетто з'явилася площа на честь мучеників Одеси. Таким жестом влада міста вирішила вшанувати пам'ять понад 30 тисяч євреїв, спалених заживо нацистами в період з 22 по 24 жовтня 1941 року, а також згадати епізод з новітньої історії – події 2 травня 2014 року, що відбулися в одеському Будинку профспілок. Проте посол України написав лист-прохання щодо ліквідації дошки з назвою площі. Чому українська влада пішла на такий крок, журналістка пояснює так: «З точки зору Києва, порівнювати ці дві події тут не мали права. Тому що такої події, як пожежа у Будинку профспілок, не існує в принципі». Тут відбувається ще одне порушення – принципу об'єктивності. Адже українці добре знають і пам'ятають ту трагедію, в якій загинуло понад 30 людей в Одесі. Кореспондент розповідає, що позиція мера міста не збігається з офіційною позицією Італії, оскільки на півночі, яка годують всю країну, і так є багато безіменних вулиць. Тобто, навіть у такому невеликому матеріалі російська журналістка змогла прирівняти загибель проросійських активістів до розстрілу 30 тисяч євреїв у 1941 році.

Ще один відеоматеріал у випуску новин – про те, що МОН України підготувало нову концепцію національно-патріотичного виховання молоді. За словами ведучого, відтепер в Україні не вчитимуть про подвиги радянської армії, натомість «прививатимуть повагу до карателів Української повстанської армії та лютневих подій на Майдані». Закадровий текст журналістка розпочинає з прізвищ Бандери та Шухевича, стверджуючи, що міністерство освіти навчить, як любити батьківщину. Цю подію коментує експерт – науковий директор Російського військово-історичного суспільства, який починає нав'язувати свою точку зору, як потрібно було вивчати історію. Далі коментар беруть у Йосипа Кобзона, який розповідає про кінець цивілізації і виконання українською владою вказівок «американських покровителів». На екрані з'являються кадри з Майдану та патріотичного маршу у Львові, а голос за кадром робить припущення, що з підручників скоро заберуть поняття «Велика Вітчизняна війна», а про Україну в складі Росії більше не згадуватимуть. Це підтверджує і коментар Дмитра Кир'яна, ветерана ВВв, який зазначає: «Всі прекрасно розуміють, що в це поняття не вписуються банди, бандити і бандерівці». Проте російським глядачам не розповідають, що Дмитро Кир'ян – колишній комуніст, палкий прихильник діяльності комуністичної партії, а натомість показують кадри «національно-патріотичного виховання українців через антиросійські настрої». Так, зокрема, демонструють виступ Ірини Фаріон у дитсадку, показують невідомі кадри за участі бритоголового молодика, що б'є стільцем жінку на асфальті, розповідають, що Гоголя вивчають як іноземного письменника, а фільм «Біла гвардія» заборонили до показу. Також журналістка показує марші молодиків у балаклавах, які кричать «Слава УПА», а потім скидають бюст Леніна. Знову ж таки, коментує цю ситуацію російський режисер Юрій Кара, який звинувачує українців у незнанні власної історії, цитуючи Геббельса. На закінчення Україну прирівнюють до Німеччини часів III Рейху. Як бачимо, українське право на власну історію намагаються всіма способами заперечити через транслявання вигідних уряду кадрів та коментуванню осіб, непричетних до реальної суті справ. Оскільки одним із головних принципів журналістики є висвітлення обох точок зору в матеріалі, можна з упевненістю стверджувати, що цей принцип також було порушено. Адже прихильників української сторони не було представлено.

Останнім сюжетом про Україну став матеріал з Дебальцева. Вже традиційні звинувачення української армії в постійних обстрілах підкріплюються

словами російського майора: «Українські війська постійно стріляють, це виходить поза рамки будь-яких домовленостей». На камеру один із поранених захисників Донецького аеропорту, який лежить в машині швидкої допомоги, розповідає про те, як до нього ставилися терористи, коли він перебував у полоні. Глядачам демонструють відповідь на єдине запитання: чи надавали медичну допомогу. Поранений солдат ствердно киває головою. І якщо для українського бійця виділили десять секунд ефіру, то показ звільнених ополченців тривав півтори хвилини. Російські глядачі бачать картину невиспаних, поранених та голодних терористів, які розповідають про українських карателів, що вибивали інформацію найжорсткішими способами. Підсумок матеріалу – коментар Дар'ї Морозової – ополченки, яка встигла визволити з українського полону більше 500 осіб. Як бачимо, коментарі української сторони представлені лише одним жестом пораненого бійця-кіборга, натомість синхроні терористів створюють антиукраїнську телевізійну картинку.

Отже, підсумовуючи всі вище перераховані відеоматеріали та способи висвітлення інформації про події в Україні, можемо виокремити такі порушення принципів роботи журналістів телеканалу «Россия 1»:

1. Недостовірність фактів.
2. Відсутність коментарів обох сторін.
3. Перекручування інформації.
4. Необ'єктивність.
5. Служіння інтересам влади.
6. Вибіркове цитування.
7. Зловмисне введення в оману.
8. Маніпуляція свідомістю аудиторії.

Якщо ж говорити про тенденції подання інформації в матеріалах, то можна виділити наступні:

1. Антиукраїнська та антиамериканська позиції.
2. Заперечення реальних фактів з української історії.
3. Дискредитація національних героїв України.
4. Зображення України як держави-протеже Америки.
5. Створення ідейного підґрунтя для об'єднання ЛНР і ДНР у єдину державу Новоросію.
6. Заперечення західних цінностей.

Отже, як бачимо з вище перерахованих тенденцій і порушень принципів, образ України в російському медіапросторі (зокрема, на телеканалі «Россия 1») повністю не відображає реального стану речей в країні. Через численні перекручування фактів та подання неправдивої інформації про події в Україні, російськомовна аудиторія формує образ держави-сусіда, який вигідний російському уряду, а не самим росіянам. Саме тому українським медіа потрібно якомога швидше виробляти якісну альтернативу для того, щоб забезпечити найголовнішу засаду Декларації принципів поведінки журналістів – право громадськості на правду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артемьев А. Россияне верят только новостям федеральных СМИ о событиях на Украине [Електронний ресурс] / А.Артемьев. – Режим доступу: [http://top.rbc.ru/politics/12/11/2014/5460bfd5cbb20f7879b2a48b#\[lenta_body\]-\[news](http://top.rbc.ru/politics/12/11/2014/5460bfd5cbb20f7879b2a48b#[lenta_body]-[news)

2. Для евакуації жителі Дебальцевого вибрали Україну, а не так звану «ДНР», – звіт місії ОБСЄ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/news/showNews.do?dlya_evakuatsiyi_zhiteli_debaltsevogo_vibrali_ukrayinu_a_ne_tak_zvanu_dnr_zvit_misiyi_obsye&objectId=541166
3. Пользователи интернета в России [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bizhit.ru/index/users_count/0-151
4. Почепцов Г. Росія і Україна у співставленні їх комунікативно-пропагандистських можливостей [Електронний ресурс] / Г.Почепцов. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/rosiya_i_ukraina_u_spvstavlenni_ikh_komunikativnopropagandistskikh_mozhlivostey/
5. Рейтинги телеканалов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.brandmedia.ru/serv__idP_51_idP1_68_idP2_2425.html
6. Русская весна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rusvesna.su/>
7. Савчук А. Філарет нагородив сенатора МакКейна орденом за підтримку України [Електронний ресурс] / А.Савчук. – Режим доступу: <http://vidia.org/2015/34229>
8. Украина: внимание и оценки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.levada.ru/05-02-2015/ukraina-vnimanie-i-otsenki>

TV BROADCASTING AS AN INSTRUMENT OF MODELLING OF IMAGE OF THE STATE

Galyna Safronieva

*Ivan Franko National University of Lviv,
49 Chuprynky street, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: safronieva@gmail.com*

In the article the major features of presentation of information on the Russian federal TV channels have been analyzed, the author researched the content of TV programme «Vesti» on the TV channel «Russia 1» and described the breaking of ethical principles of journalism.

Key words: mass media, information propaganda, federal TV channels, content, audience, principles.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ МОДЕЛИРОВАНИЯ ИМИДЖА ГОСУДАРСТВА

Галина Сафроньєва

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Украина,
e-mail: safronieva@gmail.com*

В статье проанализированы основные тенденции подачи информации на российских федеральных СМИ, исследован контент информационного выпуска новостей «Вести» на канале «Россия 1», а также выделены основные нарушения этических принципов работы журналиста.

Ключевые слова: средства массовой информации, информационная пропаганда, аудитория, федеральные телеканалы, контент, принципы.